

erdélyi kancellárrá nevezte ki, mely fontos állásában közvetítő volt a király és erdélyi fejedelemsége közt, ami főként eleinte nem csekély feladat volt, melynek érdekében gyakran látjuk őt Erdélyben megjeleni. 1580-ban Nagy-Bánya átvételére jó, 1581-ben a jezsuitákat ő iktatja a kolozsmonostori apátság birtokába. Báthory szolgálatai jutalmazásául 1577-ben Lengyel-Poroszországban Lisnowo uradalmával ajándékozta meg, a rendek pedig felvették a lengyel nemesség sorába, a mi a stargardi várnagyság és dondaghi báróság elnyerésére nyitott neki utat. Nagyfokú tevékenység közt 1586-ban érte Báthory halála, mely véget vetett erdélyi kancellárságának. Élte végnapjait a stargardi és osieki várnagyi teendők foglalták le, 1596. febr. 16-án bekövetkezett haláláig. Berzeviczy három országra kiható működésének egyes részletei az adatok nagy szétszórtsága miatt ma még fel nem deríthetők, mindemellett a szerzőnek sikerült a rendelkezésére álló kútforrások s a családi levéltár adatai nyomán hű képet adni erről az érdekes és rokonszenves történeti alakról, a ki korának egyik legtanúltabb, legmiveltebb államférfia volt s beesületet hozott a magyar névre a külföld előtt is mindenütt, a merre magas hivatása teljesítésében megfordult s a ki jó magyar maradt akkor is, midőn sorsa idegen országba vezette és tartotta távol hazájától.

Berzeviczy Edmund a rokon érzés meleg szeretetével és jogos büszkeségével, de egyszersmind a hívatott történetíró igazságérzetével és a kor és hőse hűséges jellemzésével igen kedves olvasmánynya tudta tenni Berzeviczy Márton életét, melyet egy másik késői unokavér, *Berzeviczy Egyed* a rá vonatkozó oklevelek közlése által világít meg. *R. M.*

Alvinczi Péter kassai magyar pap élete.

Írta ifjabb *Imre Sándor*. Hódmező-Vásárhely, 1898. 129 l. Ára ?

(*) Az előttünk levő füzet egy fiatal tehetségnek, a kolozsvári egyetem nyugalomba vonult nagynevű tanára unokájának első tanulmánya, melylyel az irodalomtörténet kutatóinak sorába beáll. Az irodalom szeretetét, s története művelését tehát családi hagyományképen örökölte; de a családi hagyományhoz az egyéni hivatást is magával hozta.

Nagy szorgalommal és becsüvagyó törekvéssel vizsgálja át és használja fel az Alvinczi Péter életére és működésére vonatkozó egész irodalmat; sőt maga is Debreczenben, melynek híres iskolájában hőse egykor igazgató volt, s Kassán, a hol egy századnegyednél tovább paposkodott, a gymnasiumi és városi levéltárakban gondos és sikeres kutatást üzött; már fiatalon megérezve és megértve, hogy a tudomány igazi művelése csak a tudomány előrevitelében áll, eredeti kutatás és önálló kritikai taglalás alapján. Ennek a fáradozásának köszönheti, hogy Alvinczi Péter életét néhány új adattal világítja meg, hogy néhány régi adatot tisztáz és megigazít, hogy e kiváló írónk pályáját hívebb képből, teljesebb leírás-

ban látjuk, mint eddig; nevezetesen az ő érdeme, hogy immár biztosan megmondhatjuk, mikép kassai pappá 1606 február 10-én lesz; részletesen megismerhetjük, mikép Busaeussal, a kassai német plébánussal az ő egyeztető, Luther és Kálvin híveit *bibliai* alapon összetartó munkálkodása miatt milyen hosszas és izgalmas, végre is győztes küzdelme volt; az ő érdeme, hogy immár határozottan állíthatjuk, hogy a kassai jezsuiták meggyilkolásához sem felbújtással, sem vezetéssel, a miről *Fraknói Vilmos* vádolja, semmi köze; határozottan állíthatjuk, hogy a Bethlen Gábor megkoronázására vonatkozó ajánlkozása, a mit a katholikus Fraknói és protestáns *H. Kiss Kálmán* egyiránt jobá vesz, mendedmondán alapuló adoma, mert ifjabb Imre Sándor egyenesen a Bethlen és felesége leveleiből mutatja ki, hogy Alvinczi Péter abban az időben Besztercebányán sem volt; végre az ő érdeme, hogy immár szabatosan megmondhatjuk, hogy az Alvinczi feleségének neve sem nem Putnoki Anna, a mint *H. Kiss Kálmán* írta, sem nem Muznoki Anna, a mint Révész Kálmán olvasta, hanem Monaky Anna, a mint a családi pöriratok kétségtelenné teszik.

Ime, ennek a tanulmányoknak új eredménye, okíratilag tisztázott új eredménye. A többi része az Alvinczi-irodalom feldolgozása. Olykor a vélemények elfogadásával, olykor azok megigazításával. Mert a szerző minden állítást megrostál és csak azután értékesíti. Így nem egyszer ügyesen és elfogadhatóan vitatkozik *Ipolyi Arnolddal*, a Veresmarti Mihály életrírójával és még többször *Fraknói Vilmostal*, a Pázmány Péter történetírójával; s elfogúlt, felekezeti felfogásukkal szemben megvédelmezi hősének jellemét és vitatkozása indítékait, írói nyelvét és érdemét; de ép oly elfogúlt, felekezeti túlzásba esik, mert protestáns igazkodása minden lapon megvillan, a mikor Pázmány Pétert tudatos *nemigaz* mondással vádolja¹; holott ez csak a maga vallásos meggyőződésének pápaszemén néz és ítél; s a mikor Pázmánynak még hazafiságát is kétségbe vonja², holott nem kisebb hiteles tanú, mint *I. Rákóczy György* tesz bizonyosságot a hazája és nemzete iránt való szeretetéről.³ *Balásfi Tamásra* pedig minden megokolás nélkül való ismétli a sodomitaság vádját; csak azért, mivel az országgyűlésen sodomitának nevezték⁴; holott napjaink tapasztalásából tudhatná, hogy nem mind színarany igazság, a mi az országgyűlésen elhangzik; abban az időben, a felekezeti gyűléstől viharos országgyűléseken, még kevésbé volt az; abban az időben a nőtelen pápista papokat széltében illeték ennek az erkölcsi förtelemnek ráfogásával, még a szelid és nemes pécsi püspökre, *Telegdi Miklósr*a is reá kenték; de az ily undok vádat mindig meg kell alaposan vizsgálni s csak okleveli bizonyosságra szabad elhinni, mint

¹ *Ifjabb Imre Sándor*: Alvinczi Péter kassai magyar pap élete. 1898. 35 l.

² *Ugyanaz*: Ugyanott. 29, 62 l.

³ *Szilágyi Sándor*: Történelmi Tár. 1882. 143 l.

⁴ *Ifjabb Imre Sándor*: Alvinczi Péter kassai magyar pap élete. 1898. 77 l.

Komáromy András teszi a Liszti László életében¹; különben el kell vetni; a bosnya püspöknek a nélkül is elegendő vétke marad.

A fiatal író tehát állításaiban nem egyszer túloz, főleg conjecturáiban. Elfeleli, hogy a conjectura csak *biztos* tényeken épülhet; de az alapja föltevés nem lehet, mert akkor a következtetés merő *fictió*, a minék a költésben és nem a történetírásban van helye. A mit az Alvinczi Kerekibe költözésének, szathmári meghívója Kassa levéltárába kerülésének, az Alvinczi Bocskay mellett való szerepének, s a Kalauz agyonhallgatásának okairól beszél, mind ebbe a számba megy.

A tanulmánynak azonban legnagyobb hiánya, hogy Alvinczival főként mint politikussal és pappal foglalkozik. Igaz, hogy a politikus két fejedelem bizalmasa, Bocskay és Bethlen meghitt tanácsadója, ki oly családot alapít, melynek tagjai egy század múlva báróságra emelkednek s a Teleki és Gyulai grófi családokba házasodnak²; a pap az egyesült protestantismus nagy eszméjének, melynek megvalósításáról kétszáz esztendő múlva, századunk első felében, annyi nemes lélek ábrándozott, ékesszavú hirdetője s egész életén keresztül szerencsés hordozója: de bennünket az irodalomtörténet szempontjából csak annyiban érdekel, a *mennyiben és a milyen író*; mert ifjabb Imre Sándor irodalomtörténeti tanulmányának szánta fűzetét. Különben Alvinczi a politikai és egyházi történet körébe tartozik. A szerző mégis Alvinczinak Bocskayhoz és Bethlenhez való viszonyát, felekezeti állását és Busaeussal való küzdelmét kimerítően ismerteti, de benne az írókat csak *négy* lapon jellemzi; s az életében jelentékeny alakok megrajzolását meg sem kísérti. Az életrajzi adatoknak sorrendjében ugyan műveit tartalmilag kivonatozza; de nem irodalmi, hanem mindig politikai vagy egyházi tekintetből. Csak a befejezésben állítja elének röviden, bár találóan Alvinczi írói egyéniségét.

A tanulmány azonban minden hiánya mellett, az apróbb botlások és sajtóhibák mellőzésével, oly gondolkozó tenetség terméke, ki írni tud és az eredeti kutatáshoz ért, egészben egy sokat ígérő jövő záloga. A fiatal író ép oly gyöngéd érzéssel, mint egyszerű szavakkal „édes jó nagyapjának“ ajánlja.

A debreczeni színészet vázlatos története. 1798—1898.

Irta: *Géresi Kálmán*.

A debreczeni Csokonai-kör a debreczeni színészet történetének megírásával szerzőt bizta meg. Most egy kis fűzet jelent meg tőle a

¹ *Komáromy András*: Liszti László élete. 1887. 17 l.

² *Nagy Iván*: Magyarország családai. I. 1857. 26 l.